

Een liefde van Marat

Henri t' Sas

Paardendokter

Bij de wedrennen in het Bois de Vincennes en op de vlakte van Auteuil trok een kleine jonge man die steeds in de omgeving van de graaf d'Artois verbleef, de aandacht van de Parijse beau monde. Graaf d'Artois wist telkens iets nieuws, iets excentrieks te bedenken. Deze keer had-ie het nodig geoordeeld 'n paardendokter aan z'n stallen te verbinden en nog wel 'n dokter die in Edinburgh gestudeerd had, 'n Zwitser, geboren in Neuchatel:

Jean Paul Marat die zich in Edinburgh gevestigd had om er te studeren, die er bijna van honger gestorven was, terwijl hij op een zolderkamertje zijn *Chains of Slavery* zat te schrijven. Marat de bloedige die eenmaal, de guillotine zou betsjigen, om er, staande naast de beul, de hoofden af te schoppen tussen het razende, tierende gepeupel. Die Marat was door het lot zeer gezegend geworden.

Graaf d'Artois had hem, toen hij in Edinburgh om 'n ogenblik gehoor smeekte, 'n soort examen in de veeartsenijkunde afgenomen en de algemene ontwikkeling van Marat had hem zo verbaasd dat hij de sjofele student aanbood voor goed in zijn dienst te komen, om z'n kostbare renpaarden elke morgen te onderzoeken. Marat had z'n oren niet geloofd. De graaf bood hem een salaris van duizend franken per maand plus een vrije woning die hij in zijn park dicht bij de stallen zou laten bouwen. De jonge man moest heimelijk lachen want wat hij van de veeartsenijkunde kende had-ie eenvoudig uit zucht naar meer wetenschap uit een oud romeins werk van Vegetius geput. Als de graaf enige moeite had gedaan, zou hij zich die kennis binnen acht dagen ook eigen hebben gemaakt.

Maar hoe waren de edelen in zijn tijd, dacht Marat. Die waren te rijk, te machtig, te verslapt om zelf te denken. Daar hadden ze hun mensen voor, daar hadden ze Marat voor, Marat wiens zucht naar wetenschap hem dag noch nacht met rust liet, Marat die zich reeds als jongen van zeventien jaar op de wis- en natuurkunde en de geneeskunde tegelijk toelegde. Die tijdens z'n paardendokterschap in het park van d'Artois z'n 'Slavenketenen' in het Frans liet verschijnen en er werkte aan z'n driedelig wijsgerig werk *De l'homme ou des principes et des lois de l'influence de l'ame sur le corps et du corps sur l'ame*. Die in gevecht raakte met Voltaire, die Newton aanviel op z'n natuurkundige geschriften over het vuur, het licht en de elektriciteit.

Marat zou denken voor 'de groten van Frankrijk', hij zou voor hen denken en handelen...tegen hen. Want in de ziel van deze kleine Zwitser ging allengs een bittere haat gloeien tegen de verkwistende aristocratie die, om aan haar dure perverse grillen te voldoen, het volk niet minder dan zestien verschillende tienden oplegde, naar willekeur te verzwaren of te verlichten.

Toch, ondanks z'n uitgebreide kennis, liep de jonge Marat alles tegen. Hij had examen gedaan in de geneeskunde ten overstaan van enkele door de Sorbonne benoemde personen, die zelf het ABC van de medische wetenschap nauwelijks kenden en die hun vragen vooraf door andere, beter geleerden hadden laten formuleren. Hij was schitterend geslaagd, maar had geen succes, als dokter noch als particulier veearts. De staatkundige vraagstukken namen hem te veel in beslag. In plaats van zich te bemoeien met de ziekten van het personeel van de graaf of diens kostbare renpaarden die rijker gevoed werden en geriefelijker onderdak hadden dan de meeste burgers, gaf-ie zich over aan bespiegelingen over de rechtvaardigheid en onrechtvaardigheid in het dagelijks bestaan. Urenlang zat-ie te filosoferen over de rechten van de mens, over de ongelijkheid in de verdeling en het bezit

2

van de aardse goederen, over de koninklijke macht, over de wetgeving. Hij voelde zich met z'n duizend franken per maand nog een verschoppeling in vergelijking met z'n grafelijke meester die jaarlijks miljoenen uitgaf aan de aankoop en de dressuur van z'n paarden.

En waar kwamen die miljoenen vandaan? Het volk was arm, uitgemergeld door de oorlogen en de zware belastingen. Die miljoenen moesten er dus uitgeperst worden, geperst uit het volk dat in lompen liep. Jean Paul Marat peinsde, las en studeerde verder, dag en nacht en als de bitterheid hem naar de keel schoot, maakte hij zelfs verzen die voor het eerst verschenen in zijn *Publiciste Parisien*. 's Nachts, als hij eenzaam voor z'n open raam zat, dat uitzicht bood op het kasteel van de graaf, waarvan de hallen schitterend verlicht waren en waar tot het ochtendgloren werd gefeest, schreef hij gedichten.

Als hij die verzen dan herlas, sprongen hem van meelij, woede en machteloosheid de tranen in de ogen. In Jean Paul ontkiemde het rood van de revolutionaire gedachte tegelijk met het verlangen, de zucht naar macht om vergelding te schenken. Een van de eerste verzen die verschenen in zijn krant *l'Ami du Peuple*, waarin hij zich ontpopte als een verwoede volksmenner, waren geïnspireerd door de weelde die in de stallen van graaf d'Artois heerste. Die verzen waren als absint, als de opium waarmee Marat zich bedwelmde. En het ontwaken uit zo'n bedwelming bracht de razernij. Dan kon hij het in z'n eenzaam huis niet meer uithouden, dan vloog-ie naar buiten en dwaalde het park rond om tot rust te komen. Somber, onheilspellend stonden dan de zwarte ogen in 't bleke scherpe gezicht en niet zelden drong dan de lust in hem naar boven, z'n meester, van wie hij toch niet anders dan goeds ontvangen had, z'n dolk in het hart te stoten.

In zo'n nacht, toen weer het grafelijk kasteel in de verte hel verlicht gloeide als 'n stuk Parijse binnenstad, had-ie zich op een marmeren rustbank latten vallen en nam hij het besluit: ik moet hier weg, ik word hier opgevreten van chagrijn, ik kan die walgelijke weelde niet langer aanzien. Vanmorgen heeft in de Rue des Remparts een moeder haar kind gewurgd omdat ze het zag verhongeren en vannacht goot chevalier d'Onnay z'n fles wijn leeg uit de bovenverdieping van het kasteel. Heb ik eergisteren in Vincennes niet 'n emmer champagne te drinken moeten geven aan een paard ter waarde van zeventienhonderdduizend francs? Als je dat allemaal kunt aanzien zonder protest, dan ben je rot, dan ben je dood vanbinnen, dan ben je geen Marat. En 'n Marat ben ik, zal ik zijn om van te sidderen. Ik kies de oppermacht of de dood. Maar ik moet slim zijn, ik moet m'n hand niet uitstrekken op gevaar af die de volgende minuut in de boeien te zien, ik moet langzaam maar zeker voortgaan naar de hoogste sport, vanwaaruit men regeert met 'n veder en 'n stuk papier.

Terwijl hij dat overdacht en 'n rilling van vreugde voelde om de revolutionaire beweging die met de dag sterker werd, zag-ie plots tegen het donker van het dichte struikgewas iets wits afsteken. Hij meende eerst te dromen, knipperde met de oogleden omdat de mogelijkheid bestond dat de reflex van z'n zacht flikkerende lamp waaronder hij had zitten schrijven, voor z'n ogen danste. Maar hij hoorde zacht de kiezel knarsen, het was dus geen begoocheling. Hij keek scherp toe. Langzaam gleed de witte gestalte verder. Hij hield zich verstopt achter 'n paar zwaar begroeide takken en berekende dat de gestalte hem zou passeren.. Maar het geknars stierf weg. Marat stond op om zacht lopend over de gladgeschoren grasmat vanachter de de rododendrons te kunnen zien waar de figuur gebleven was. Toen zag hij haar staan, in een kring van lage rozenheesters. Ze stond daar met gebogen hoofd geleund tegen de zonnewijzer. En hij, achter haar, besluiteloos of-ie voort zou gaan of terugkeren. Misschien was die gestalte een of andere adellijke dame die het tegen alle etiquette in gedurfd had, zich 's nachts zonder begeleiding naar het park te begeven. Hij deed nog 'n paar stappen vooruit. Toen dacht-ie dat het een van de leden van het vrouwelijk dienstpersoneel moest zijn, want hij zag 'n lichte jurk en de bekende kanten bonnet. Nu durfde hij haar wel aan te spreken. Heel zacht, op z'n tenen, naderde hij de zonnewijzer:

'Is u niet bang, zo alleen, mademoiselle?'

'Nee, ik ben nooit bang, wie bent u?'

3

'Ik ben dokter Marat'

'O zo, ja nu herken ik u. Dat wil zeggen, ik zie u voor het eerst maar ik heb dikwijls over u horen praten'

'Staat u mij toe te vragen wat u midden in de nacht, tegen de gewoonte van jonge meisjes in, in het park uitvoert?'

'Ik ben het beu daarbinnen, ik zou ziek worden van...'

'Van?'

'Van walging en meelijden.'

'Meelijden, met wie?'

'Met wat daarginds in de krotten van Montmartre honger lijdt, in Montmartre en daarbuiten, achter de wallen en onder de bruggen van de Seine. Bent u daar 's nachts al eens geweest?'

Marat greep haar hand:, hijgend en opgetogen 'Dus ook revolutionair?'

'Nee nee, geen revolutionair. Ik geloof niet in geweld, in massa-opruiming, in massamoord. Ik voel alleen meelij met allen, ook met hen die nu de macht en de rijkdom bezitten. Zij weten ook niet beter, zij zijn ook te beklagen.'

Marat lachte hatelijk, maar brak die lach plotseling af om zich niet te verraden: 'En durft u voor uw gevoelens uit te komen?'

'Zeker, waarom niet?'

'Dan kost het u uw betrekking. Wat doet u?'

'Ik zorg voor het linnen en het kristalwerk, maar ik vertrek. Ik ga volgende week voor goed naar huis. Ik voel me slecht worden in het kasteel van graaf d'Artois.'

'En waarheen gaat u?'

'Naar Caen, m'n geboorteplaats.'

Hij had haar hand gegrepen en hield die vast omklemd, zag haar bewonderend aan. Ze werd bang van dit scherpe bleke gezicht. 'O, u bent een goed mens, 'n grote vrouw, 'n echte Française!'

'Laat me loz,' zei ze toen zijn ogen de hare leken te doorboren, 'Laat me los.'

'Zeg me uw naam dan zal ik u loslaten,' fluisterde Marat, in vlam voor dat fijne regelmatige gezicht.

'Zeg hoe je heet.'

'Ik ben Charlotte Corday.'

Toen rukte ze zich los en holde terug naar het kiezelpad. Marat stond daar met de hand aan 't hoofd en duizelde.

De rat

'n Donderend bravogeroep stijgt op uit 'n samengepakte menigte rond 'n voermanskar, waarvan het paard is uitgespannen en waarop een man staat met scherpe trekken en vlamme nogen. Hij houdt 'n stuk krant tussen de vingers en leest het volk daaruit iets voor. Het is Marat die z'n *Ami du Peuple* aan z'n citoyens voorleest. Op de achtergrond, bij zonsondergang, dreigen de hoge muren van de sombere Bastille. Hij beschuldigt, weliswaar nog in bedekte termen, de koning, de halfslachtige Mirabeau, heel het hof, de ministers en de Nationale Vergadering. Hij beschuldigt de club der Jacobijnen van lautheid, houdt een lofrede op de club der Cordeliers en beëindigt zijn speech: 'Burgers, al wat menselijk gevoel heeft, al wat 'n greintje revolutionair bloed in de aderen heeft, moet walgen van dat bourgeois-geknoei, gebras en gezwelg. Ik spreek uit ondervinding, burgers. 'n Dier wordt beter gevoed, beter gehuisvest dan de mens..Ik spreek uit ondervinding, zeg ik u, want uit eigen ogen heb ik aanschouwd hoe midden in de nacht een onbedorven kind, 'n meisje van het westen, 'n eenvoudige burgeres van het platteland, uit het kasteel van haar meester, de graaf van Artois, vluchtte omdat zij niet langer de zwelgpartijen kon aanzien. En die zwelgpartijen, burgers,

duren voort, terwijl er vannacht een en veertig slachtoffers van de honger gevallen zijn.

'n Gemor als het grommen van nijdige honden steeg uit de menigte op. Marat zweeg, want op dat moment kreeg hij de verschijning van dat linnenmeisje weer voor ogen. Van Charlotte die enkele weken geleden naar Caen was vertrokken. Nog eenmaal had-ie haar gezien en gesproken, nadat-ie dagen en nachten naar haar had uitgezien. Tenslotte was het verlangen naar haar hem te machtig geworden en was hij eenvoudig de trap van de zijvleugel van het kasteel, die naar het onderkomen van het dienstpersoneel leidde, opgelopen. Hij had Charlotte zien staan in een zijingang, pratend met een van haar collega's. Ze stond klaar om te vertrekken, buiten wachtte de karos. Hij liep op haar toe maar zodra ze hem had bemerkt, vluchtte ze met haar valies in de hand de trap af die naar de binnenplaats liep. Haar vergeten kon hij niet. Haar beeld doemde telkens weer in hem op en de indruk dat zij afkerig van hem was, hitste hem op, deed hem nog meer verlangen naar macht. Want nu was de haat tegen het leven in het algemeen en de verdrukking in het bijzonder nog veel intenser geworden. Hij zou haar, hij zou heel de wereld eens laten zien wie Jean Paul Marat was en waar die toe in staat was. Frankrijk zou voor hem beven.

'Burgers,' bulderde weer zijn stem, 'weet ge wat het nuttigste werk zou zijn van onze muncipaliteit, van hen die nu zitten te kwijlen op de vraag welke zoete adellijke namen ze zullen geven aan de nieuwe straten die ze met ons geld aangelegd hebben? Wat beter werk voor hen zou zijn? Ze moesten van de 800 bomen in de Tuin van de Tuilerieën evenveel galgen maken om er evenveel afgevaardigden aan op te hangen. En Mirabeau moet dan 't hoogst bengelen.

Weer donderde een bravo-saldo los, gevolgd door een tweede, want een man met een afstotend uiterlijk, een klein voorhoofd, ronde ogen en een stompe neus had zich door de menigte gewerkt en was de wagen beklommen. Hij omarmde Marat drie keer en sprong toen weer naar beneden. Deze man was burger Danton die heel spoedig minister van justitie zou worden en die de groeiende invloed van Marat aan zijn eerezucht wilde verbinden. Maar toen werd er geroepen: 'De garde, daar komt de garde!' 'n Troep van de Nationale Garde te voet kwam aangehold in stormpas. Hadden de gemeentelijke overheden niet pas de samenscholingen verboden?

Met geveld geweer dreven de gardisten de menigte uiteen, maar de burgers vluchtten niet, ze grepen de geweren bij de lopen, vloekten en tierden omdat er geweld gebruikt werd. De luitenant-commandant die de hand naar Marat uitstreekte om hem te arresteren, kreeg een geweldige slag met 'n steen tegen het achterhoofd en tuimelde voorover. Er klonken schoten, het lemmet van 'n dolk flikkerde, 'n soldaat viel met doorstoken borst.

Marat vluchtte. 'n Grote menigte omringde hem beschermend, voerde hem weg en riep hem toe zich te gaan verbergen. Want nu stond het vast dat er 'n bevel tot inhechtenisneming tegen hem zou worden uitgevaardigd. Marat schreeuwde: 'Ik zal me verbergen omdat ik voor jullie vrij wil zijn, omdat ik voor jullie wil leven, omdat ik jullie wil wreken!'

'Hoera, vive Marat!'

'Jullie zullen nog van mij lezen en van me horen.

Leve Marat,' donderde het en die twee *ar-ra*-klanken werden beëchood door de sombere Bastille. Het volk voert hem weg en de officier die aan het hoofd van nog 'n dozijn mannen, een nieuwe poging waagt om de volksmenner te arresteren, sloot plotseling beide armen boven het hoofd, valt opnieuw, maar nu om niet meer op te staan: 'n pistool heeft hem de hersens doorboord.

In een van de onderaardse gewelven, waar de club der Cordeliers haar vergaderingen hield, zat nu de bleke Marat, ernstiger en somberder dan ooit. Hij schreef er z'n van haat vlamme artikelen die door enkelen van zijn geestverwanten op 'n handpers werden afgedrukt en onder het volk verspreid. Van uur tot uur volgde hij de groei van de revolutionaire beweging. 'n Bevel tot

inhechtenisneming was inderdaad tegen hem uitgevaardigd en de royalisten hadden nog steeds de macht in handen. Hij moest geduld hebben, hoewel het bloed in hem bruiste en eerzucht en wraakzucht in hem ten top stegen. Het verleden, z'n honger in Edinburgh, z'n mislukking als dokter en veearts, z'n eenzaamheid en onbekend blijven, terwijl-ie toch 'n geboren volksmenner was, dit alles was nu vergeten. Hij zag naar de toekomst. Van haar was alle glorie te verwachten. Toch, onder al z'n koortsachtig werken, onder al z'n ophitsend geschrijf, doemde het beeld van 'n eenvoudig linnenmeisje van de graaf van Artois voor z'n geest op. Dat nachtelijk tafereel in het park wilde niet uit z'n herinnering en telkens weer zag hij dat bedroefde gezicht onder de kanten bonnet en hoorde hij haar zachte stem: 'Ik geloof niet in geweld, in massale opruiming van de macht, in massamoord. Ik voel alleen meelij, ook met de bezittende klasse.

En Marat die dikwijls zijn veder liet rusten en langs het licht van de twee kaasvlammen waarbij hij zat te werken, het duister van de gewelven instaarde, hoorde dan telkens weer zijn antwoord: zijn hatelijke lach, Maar hij had ook moeilijk 'n beter antwoord kunnen geven op de woorden van dat onnozel kind. Geld was er nodig. Er moest een massa-opruiming komen. Niet alleen de adel, de heersende macht, moest uit de weg geruimd worden, zelfs de herinnering aan haar bestaan moest uit de zielen van de citoyens gerukt worden.

Wie in Frankrijk kon zoiets beter en doeltreffender volbrengen dan Jean Paul Marat? Daarom: geduld. Al sloopte het maandenlange verblijf in deze vochtige kelder zijn lichaamskrachten. Geduld. Als zijn slag zou vallen zou die raak zijn...Charlotte... Hij droomde zich op een rood gelakte troon in het paleis van Versailles. Daar zag-ie de goud beschilderde dubbele deur open gaan. Charlotte werd binnengeleid. Hij hoorde z'n eigen stem: 'Burgeresse van Caen, herkent ge uw dictator?' Weg was het visioen en Marat boog zich weer over z'n artikel. Geduld!

En het uur voor Marat is geslagen. Daar dringt het bericht van de vlucht van de koninklijke familie tot z'n kelder door. De berline is in Varennes aangehouden. De stormklok luidt en dat denkt Marat op z'n schuilplek te horen. De gevaarlijke rat durft het daglicht te trotseren. Hij wil de smadelijke intocht van Lodewijk in Parijs zien, na die mislukte vlucht naar Metz. Voor hem heeft monsieur Goudaillier z'n raam op de eerste verdieping van zijn estaminet gebroken. Voor dat venster wil Marat genieten van de nederlaag van z'n vorst.

Daar komt de berline, op 'n zaterdagavond tegen zeven uur. Parijs is met honderdduizenden op de been, maar nu gilt het niet, roept het niet om wraak. Het is stil, ijzingwekkend stil om het tafereel zonder weerga dat zich gaat afspelen. Geen muziek, geen trommels, geen trompetten. Marat staat rechtop, boven op 'n tafel, de rechtervoet vooruit en ziet 'n groot plakkaat van de gemeentelijke overheid: 'Wie Lodewijk hoont, slaat of toejuicht zal opgehangen worden!' Marat grijnst en z'n geslepen bloeddorst heeft in die woorden een schrikkelijke profetie gelezen.

Daar komt eindelijk het rijtuig en trekt een vore door het duizendkoppige publiek. Het is omringd door 'n meer van blauwe nationale gardisten, de bajonetten op de geweren. Onder een doodse stilte trekt het, voorafgegaan door drie in gele tunieken gestoken leden van de *garde du corps*, verder.. De straatlantaarns zijn al ontstoken. De koning zit met gebogen hoofd, 'n verlegen lachje om z'n lippen. De koningin en zuster Elizabeth met dat Kind van Frankrijk, de *dauphin*, hebben zich zo diep mogelijk in de kussens teruggetrokken. Zo hobbelt de koets over de ongelijke keien. Het is een komi-tragische stoet, waarboven het noodlot z'n vleugels schijnt te spreiden.

De koets sluipt meer dan ze rijdt in die warme zomeravond door de benauwende stoffige straten. Een nijpende stilte, totdat n kreet over de duizenden hoofden klinkt. Hij komt uit 'n vierkant venstergat boven de estaminet Goudaillier. Marat staat daar rechtop, 'n rode doek om het hoofd, de borst half ontbloot. Hij heeft 'n ponjaard in de opgeheven vuist en schreeuwt: 'Vive la Nation, vive la Republique!' De i-klank krijst als de hoge toon uit 'n trompet. Hij wordt herhaald, honderd-, duizendvoudig en dreunt

naar het paleis der Tuilerieën door welks poort de berline met haar koninklijke last is verdwenen. 'Vive la Nation! Vive Marat!'

'n Uitstapje

Marat is lid van de Nationale Conventie geworden. Hij heeft er z'n zetel zo goed als stormerderhand veroverd. Het volk heeft hem er toe gedwongen, opgehitst door de artikelen in zijn *Ami du Peuple*, die hij *Journal de la République* als ondertitel heeft meegegeven. Hij heeft in een van die artikelen een offer van 270.000 koppen gevraagd en men wil hem de volgende week daarover in de nationale vergadering interpellieren. Men wil bewijzen. Hij moet z'n eisen documenteren. En dat zal Marat. Hij zal aantonen dat het in Frankrijk nog steeds krioelt van de vijanden van de republiek; dat er in Calvados een broeinest van royalisme is ontdekt. Dat nest heet Caen. Terwijl hij de naam van die stad uitspreekt, verschijnt weer de gestalte van Charlotte, de mooie Normandische, voor zijn geest. Hij heeft naar haar laten informeren. Een brief van de Volkscommissaris uit Caen meldde hem dat de genaamde Charlotte Corday inderdaad in het verleden geruime tijd ten paleize van de graaf van Artois vertoefd had. Met welk doel was onbekend. Maar zeker niet om haar brood te verdienen, want Marie Anne Charlotte Corday d'Armont is van adellijke bloede en zeer gefortuneerd..

Marat fronste bij het lezen van deze missive de wenkbrauwen en beet zich op de lippen. Het was een van zijn afgevaardigden die hem deze brief had overhandigd. Die stond nu, in deemoedig gehoorzame houding, de bevelen van de dictator in diens woning in de Rue des Cordeliers af te wachten. Die sloeg met de vuist op tafel en schreeuwde: 'Dat Caen moet uitgezwaveld worden. Zevenhonderdenveertig vonnissen zijn er geveld en nog krioelt het er van de royalistische knoeiers. Zie hier wat ze me schrijven: Buzot, Barbaroux, Pétoin, Louvet, Guadet, Valazé, Duchâtel, dat rot allemaal samen in Caen! Ik zal er zelf heengaan en zelf maatregelen nemen, eens en vooral.'

Hij begon te schrijven, lang en vlug, zonder ook maar 'n ogenblik van z'n werk op te zien. Toen belde hij. Zijn huishoudster, 'n Slonzige vrouw, verscheen. In heel haar houding lag grote gerustheid, ja zelfs familiariteit tegenover de meest gevreesde bloedhond van Frankrijk. Hij overhandigde haar vier brieven die zij onmiddellijk op hun bestemming moest laten bezorgen. Daarop liet hij de afgevaardigde vertrekken en ging zich kleden voor de reis naar Caen.

Geen kwartier later vertrokken in galop de renbodes naar Versailles, naar Ivry-la-Bataille en Bernar om te zorgen voor verse paarden en om de nodige veiligheidsmaatregelen voor Marat te treffen, Want dat hing in de omgeving van de Girondijnen aan een zijden draad.

Marat was gekleed in 'n paarse frak met slippen, 'n rood vest en 'n brede witte kraag, alles van zeer gewone stof. In een van de slipzakken droeg hij de rode bonnet met *tricolore cocarde*. Die placht hij te dragen als bevelend machthebber. Zijn verschijning moest een panische schrik onder z'n tegenstanders teweeg brengen. Het bevel om de stadspoorten te sluiten was al verzonden. Caen moest vannacht sidderend fluisteren: Marat is in aantocht. En die siddering moest ook door de ziel van Charlotte gaan.

Hij wist precies waar ze woonde, had zich zelfs een tekening van het huis van haar tante in *Saint-Saturnin* bij Caen laten toezenden. Hier woonde Charlotte sinds de dood van haar moeder. Ze had haar vader, die naar Engeland zou zijn gevlucht, niet willen volgen omdat ze verliefd was op Achille Desmoulin, een infanterie-officier, en was er gebleven, ook toen Achille door een bende Jacobijnen was vermoord.

Toen Marat z'n eenvoudige woning verliet stond een grote diligence, bespannen met vier paarden, voor de deur. De rue des Cordeliers was afgezet door een escorte van de bereden *garde republicaine*. Z'n opzienbarende eis van 270.000 koppen in de Nationale Conventie en de interpellatie die daarop zou volgen, hadden hem 'n zodanige populariteit bezorgd dat hij zijn huis niet meer verlaten kon zonder door een menigte te worden omstuwd en toegejuicht. Men droeg hem op de schouders door de drukke straten naar de Nationale Conventie en zijn macht steeg van dag tot dag. Had hij op de Place de la Republique niet de hand opgeheven boven duizenden hoofden en gevraagd: 'Wat wenst gij van mij? Brood?. Welnu, neem het waar ge het maar krijgen kunt. Ik sta u borg, ik, Marat, dat niemand u 'n woord van verwijt daarover zal maken.'

Achtenveertig uur rolt de diligence met de gevreesde man naar het westen. Marat gaat Normandië zuiveren van Girondijnse smetten. In Caen heerst paniek. De troepen hebben alle officiële gebouwen bezet en de in- en uitgangen van de stad gesloten. Het departementsgebouw werd overrompeld, maar toch hebben enkele verdachten kans gezien te ontsnappen en de wijk te nemen naar Calais, van waaruit ze Engeland zullen trachten te bereiken. Als Marat, het hoofd van de onvermurwbaren, de ziel van de links-radicalen Bergpartij, voortgekomen uit de club der Jacobijnen, hen komt bezoeken, is alle hoop verloren.

Nadat de avond is gevallen doet Marat zijn intrede in Caen. Onmiddellijk worden de trommen geroerd en wordt er een proclamatie voorgelezen die eist dat allen die al is het maar het geringste aandeel in het stadsbestuur hebben, zich naar de raadszaal van het departementsgebouw moeten begeven. Terwijl daar enkele honderden sidderend de toespraak van Marat aanhoren, doorzoeken zijn tot de tanden gewapende helpers naar geheime tegenstanders. Er vallen die nacht eenenveertig hoofden onder de bijl van de inderhaast opgerichte guillotine. 'Parijs hoeft niet alleen de leverantie van bourgoiskoppen te hebben,' grijnst Marat die met de rode frygische muts op het hoofd op het schavot staat en de hoofden van zijn tegenstanders wegschopt. En dit alles wordt bijgewoond door de bestuursambtenaren van de stad, die hij dwingt bij het vallen van de bijl opnieuw de eed van trouw aan de republiek te zweren.

Dan laat hij zich en zijn escorte in de raadszaal een rijke maaltijd voorzetten. Hij spoort z'n officieren en mannen aan, flink te eten en te drinken. Er is nog wijn genoeg in Caen. Maar hij-zelf eet en drinkt zeer matig. Dan legt hij zich gekleed te rusten op een bank tegen de wand, waarop inderhaast 'n paar kussens zijn gelegd. Hij geeft order hem over 'n uur te wekken, want nog diezelfde nacht wil hij naar Saint-Saturnin en vandaar onmiddellijk terug naar Parijs om er de Nationale Conventie z'n 270.000 koppen-eis toe te lichten en te rechtvaardigen.

Om twee uur die nacht hield 'n koets voor de zuiderbarrière van Caen stil. De schildwachten velden het geweer: '*Halte, on ne passe pas!*' Maar nauwelijks had het gezicht van de gevreesde dictator zich voor het raampje vertoond, of zij zetten het geweer van de voet, lichtten de driehoekssteek van het hoofd en riepen: '*Vive la Republique!*'

Marat bereikte tegen vier uur in de morgen het dorp Saint-Saturnin. Hij gelastte halt te houden en hem voor de deur van een kleine afspanning op te wachten. Toen ging-ie te voet verder, bloothoofds, 'n papier in de hand, waarop enkele inktlijnen stonden, door een rode lijn verbonden. Die rode lijn liep naar de woning van Charlotte. Saint-Saturnin sliep nog. De hoofdstraat lag geheel verlaten. 'n Haan kraaide, 'n hond blafte, maar geen levend wezen was er te bespeuren. Marat, de rusteloze, steeds denkende, steeds handelende Marat, Frankrijks gebiedende beul, de meest bloeddorstige van het driemanschap, liep hier alleen, onbeschermd temidden van een rustig slapend dorp dat niet vermoeden kon wat voor tijger hier door de straten sloop. Ook hij onderging de rust,

de kalmte van deze vroege zomermorgen. Hij voelde zich even 'n ander mens, bijna vertederd door de schoonheid van de zonsopgang.

Het daglicht rees boven een groep eenvoudige huisjes: geel, groen-rose, met als achtergrond een bundel lichtstralen die loodrecht omhoog schoten. Hier woonde dus Charlotte, het meisje dat z'n ziel eens zo sterk had bewogen, dat hij voor haar geknield zou zijn. Naar haar had-ie eens zo vurig verlangd dat-ie nu nog dat verlangen voelde als pijn. Als zij wilde zou hij met haar vluchten naar een ander deel van de aarde, dan zou hij afstand doen van z'n zware verantwoordelijkheid, dan zou hij...nee nee, wat gebeurde er met hem, met Marat? Was hij de redder van Frankrijk of 'n blaag van 'n student? Komaan, deze gang naar Charlotte was 'n uitstapje, 'n aardigheidje dat iedere man zich permitteren mocht. Dáár moest ze wonen, recht tegenover het raadhuis, het stond met rood aangetekend op zijn plattegrond.

Hoe romantisch, dat kleine huis met de witte luiken en die rode maanrozen. Het houten hekje van de voortuin was niet op slot. Hij stapte over het pad van grove kiezel dat naar de deur leidde. Op dat ogenblik viel een slag van de kerkklok: half vijf. Hij had nog juist één uur de tijd. Opeens vloog hem 'n vreemde gedachte door het hoofd. Hij wilde het gezicht van Charlotte zien als ze in hem de gevreesde Marat, de gevierde zou herkennen. Hij drukte zich de rode muts op het hoofd, greep de klopper en liet die op de ijzeren pen terugvallen, twee-, driemaal achtereen. Dan kruiste hij de armen want zo, in die houding was hij bekend in heel Frankrijk. Zo hadden ze hem getekend en in de kranten beschreven., zo moest ze hem wel direct herkennen.

Dadelijk na het bonzen van de klopper werden de blinden voor een venster op de eerste verdieping opengegooid en 'n oude vrouwenstem vroeg:

'Wie daar?'

'Een Parijzenaar, 'n goede bekende van mademoiselle Charlotte,' antwoordde Marat.

Toen boog zich 'n grijs vrouwenhoofd naar buiten en daarachter kwam 'n jong meisje zichtbaar.

Charlotte Corday had Jean Marat herkend. Ze greep de arm van haar tante: 'Hij is 't...Marat...Ga naar beneden, doe open, wees vriendelijk...denk om vader, als-ie ziet dat die 't gewaagd heeft ons te bezoeken...Ga, ik zal me aankleden.

Enkele minuten later stond Charlotte Corday in een wijd donkerblauw ochtendkleed voor de dictator. Hij stak haar de hand toe en zij nam die aan, terwijl ze zich ijskoud voelde worden.

'Ik vraag excuus, mademoiselle Corday, u op zo'n ontijdig uur te komen storen' en hij legde de nadruk op het woord mademoiselle.

'Dokter Marat is altijd welkom.'

'Ik ben burger Marat. Er is veel veranderd sinds onze laatste ontmoeting in de Rue de la Residence. Graaf Artois is dood.'

'Ik weet het.'

'En u leeft tegenwoordig van uw rente?'

Ze antwoordde niet en hij grijnsde zodat ze weer die afschuw voelde van jaren terug.

'Waarom antwoordt u niet, Charlotte Corday d'Armont?'

'Omdat burger Marat allang weet dat Charlotte Corday van adel is, dat haar vader naar Engeland is gevlucht en dat zij trouw gebleven is aan de Girondijnse gedachte.'

'Braaf zo, ik heb me niet vergist toen ik die nacht in u 'n bijzonder karakter meende te ontdekken.

Als ge niet vergiftigd was geworden door uw Achille, door Dûchatel en Barbaroux, als ge meer vertrouwen, meer genegenheid getoond had voor de...paardendokter van d'Artois, zoudt ge nu de eerste vrouw van Frankrijk geweest zijn. Hier wordt ge 'n beschimmelde bloem'

'Beter hier 'n beschimmelde bloem dan 'n Parijse woekerplant die tiert op het bloed van onschuldigen.'

Marat's gezicht betrok. Hij keek werktuigelijk om zich heen als om 'n wenk te geven aan z'n soldaten. Ieder ander die deze vreselijke toespeling geuit zou hebben, zou op hetzelfde moment zijn neergesabeld. Hij keek haar strak in de mooie bruine ogen en reageerde niet op de belediging. Dit enkele ogenblik van zwakte zou zijn ongeluk worden. Hij had hier niet te kiezen. Hij moest haar direct laten gevangen nemen of zelf vertrekken. Hij greep haar hand. Ze liet dit slap-onwillig toe en hij zei: 'Vertrouw niet teveel op m'n toegevendheid. Ge bent een Girondijnse en de paardendokter van Artois is als Jacobijn een onverzoenlijke vijand van de Girondijnen. Ge bent gewaarschuwd.' Daarop verliet hij het kleine huis in Saint Saturnin en liet er de enige liefde achter die hij ooit in z'n ongelukkig bestaan heeft gekend.

De derde ontmoeting

Enkele uren na z'n vertrek uit Saint-Saturnin was Marat de ontmoeting met Charlotte Corday vergeten. Alleen de toekomst was van belang voor hem, want hij voelde maar al te duidelijk dat met de eenenveertig vonnissen die hij in Caen geveld had het Girondijnse verzet nog lang niet gebroken was. Daarom verscheen hij twee dagen later in de Nationale Conventie en met de in Caen in beslag genomen bewijsstukken in de hand verdedigde hij zijn eis van 270.000 koppen.

Hij werd donderend toegejuicht en de Girondijnen die geprobeerd hadden 'n aanklacht tegen hem in te dienen wegens ophitsing tot plundering van de winkels, moesten onder gejuw en gesis de zaal verlaten. Marat stond op het toppunt van zijn macht. Zijn wet op de verdachten werd aangenomen en wierp bijna 'n half miljoen mensen in de gevangenissen. Spoedig daarop spoorde hij het volk aan, alle verdachte Girondijnen eenvoudig van kant te maken. Deze aansporing gold niet alleen voor Parijs. Ze werd per koerier verzonden naar alle plaatsen van betekenis en daar naast het gemeentehuis aangeplakt. Ook in Caen.

Charlotte Corday die op die verschrikkelijke morgen haar inkopen in Caen had gedaan, keerde naar Saint-Saturnin terug, diep geschokt door deze brutale uiting van de terreur. Voor haar was de maat vol. Haar haat en afschuw jegens Marat, de dwingeland, waren sinds zijn komst naar haar geboorteplaats alleen maar gegroeid. Zijn bedreiging van de Girondijnen, de club die volgens haar alleen maar zuiver republikeins dacht en handelde, zou dus kracht bijgezet worden. Alles wat Girodijns dacht was dus vogelvrij verklaard. Had zij daarvoor haar oude adellijke naam verloochend? Zou die tweespalt tussen de Montagnards, de Bergpartij, en de Club der Girondijnen niet de val van de republiek worden? Dat kon, dat mocht zo niet langer. Als er dan niemand het volk en al die onschuldigen in Caen durfde wreken, zou zij het doen.

Charlotte vertrekt, zonder van iemand afscheid te nemen. Zij schrijft haar vader, die zich in weerwil van eerdere suggesties nog steeds in Saint-Saturnin schuil houdt, een brief waarin zij meldt dat ze naar Engeland vertrokken is, dat hij geen moeite moet doen om haar terug te vinden en dat hij haar moet vergeten.

De logge diligence rolt voort naar het oosten, 'n hele dag, 'n hele nacht en nog 'n dag. Op donderdag kort voor twaalf uur is zij de brug van Neuilly genaderd. Daarginds ligt Parijs met zijn duizenden zwarte daken. Parijs, het doel van haar allerlaatste reis.. Ze gaat te voet naar het Hotel de la Providence inde Rue des Vieux Augustins en vraagt er 'n kamer. Ze slaapt er rustig 'n hele middag en de hele volgende nacht. Zij wil op de volkstribune de vergadering van de Nationale Conventie bijwonen. Zij wil horen welke gruwelijke maatregelen de leden van de Bergpartij nu weer tegen de Girondijnen gaan nemen. Zij wil Marat zien, dicht in zijn nabijheid zien te komen, want ze heeft in het Palais Royal 'n groot scherp dolkmes gekocht, waarvan ze de schede onder haar wit-kanten borstdoek om het middel heeft vastgebonden.

Maar ze ziet Marat niet, hij is er niet. , hij moet thuis ziek in bed liggen. Dan maar naar z'n huis in de Rue des Cordeliers, no. 44. Zij laat er de klopper op de deur bonzen, driemaal achtereen, zoals hij eens deed in Saturnin op 't kleine huis met de witte luiken. De morsige arrogante huishoudster opent de buitendeur.

'Burger Marat is ziek, er wordt niemand bij hem toegelaten.' Heeft zij zaken met Marat?' Jaloers kijkt de huishoudster haar aan. Ja, zij hebben zaken met elkaar. Zij, die komt uit Caen, uit het verre westen en hij, geboortig van Neuchatel uit het verre oosten, zij hebben zaken met elkaar.

Ze gaat terug naar haar hotel en schrijft Marat 'n brief, waarin zij hem meldt dat ze uit Caen komt, het oproernest der Girondijnen en dat ze hem gewichtige mededelingen wil doen, die het heil van de republiek en ook dat van hemzelf raken. Maar ze verzwijgt haar ware naam en ondertekent met *Een Normandische*. Ze gaat deze brief zelf brengen, gezeten in 'n huurrijtuig alsof ze 'n plezierritje maakt door Parijs dat weer jacht en slooft, want de dagarbeiders keren van hun werk terug en vullen de binnenstad met drukte en lawaai..

Zij geeft de brief af en zegt op antwoord te willen wachten, maar de huishoudster snauwt haar af en zegt dat Marat geen koekbakker is die maar voor iedereen klaar moet staan. Maar Marat hoort vanuit z'n kamer een welluidende meisjesstem. Hij is bezig met het nemen van 'n zweetbad, tracht op die manier de ondraaglijke pijnen te stillen die z'n borst en hoofd folteren. Toch werkt hij nog. 'n Oude lege kist is op z'n kant gezet naast het bad, waarin hij halverwege verdwijnt zodat z'n bovenlijf vrij blijft en hij de veren schrijfpen nog hanteren kan. Hij roept z'n huishoudster toe: 'Laat haar binnen!'

Mopperend opent de huissloof de deur van Marat's kamer.

Buitengewoon verrast ziet Marat haar aan en denkt te dromen. Ziet hij het goed of is de koorts al zo hoog? Is dat Charlotte? 't Was toch niet haar stem die hij daarstraks hoorde.

'Burger Marat,' zegt Charlotte en kijkt met afschuw naar het vervallen hoofd dat in doeken is gewikkeld. 'Ik kom van Caen, de zetel van oproer en moet u spreken.'

'Ga zitten, *mon enfant*. Noem mij de namen van de verraders in Caen. Zoals ik al vermoedde, zijn alle afgevaardigden op drie na in opstand. Noem mij de namen van die opstandelingen.'

Charlotte noemt enkele namen en Marat valt driftig in:

'Binnen veertien dasgen zullen hun hoofden vallen.' Hij scheurt 'n velletje papier uit z'n portefeuille en op dat moment trekt Charlotte Corday haar mes en stoot het de grootste volksvriend met vastheid in het hart.

'*A moi!* Help, help,' kreunt Marat. Dat is alles wat de dodelijk getroffen nog kan zeggen. Dan blaast hij rochelend de laatste adem uit.

De huishoudster stormt naar binnen, maar Marat is niet meer te redden. Zijn einde is verhaast door haar die hij eenmaal in z'n leven meende lief te hebben. Het werk van Charlotte Corday is volbracht. De huishoudster en enkele burens vliegen op haar af. Ze werpt meubels omver, verschanst zich tot de gendarmen komen. Dan geeft ze zich over en gaat kalm mee naar de gevangenis. omstuwd door een woedende en tegelijk bewonderende menigte. Op de vraag wie haar tot deze misdaad heeft aangezet, antwoordt Charlotte:

'Niemand. Ik doodde één man om honderdduizenden te redden, om mijn vaderland rust te verschaffen.'

Diezelfde avond rijdt zij naar de guillotine, gekleed in de rode kiel van de moordenaars.

Nawoord van de bewerker

Had Jean Paul Marat, aanjager van de terreur tijdens de Franse revolutie, een relatie met zijn latere moordenares, Charlotte Corday? Neen! Was hij verliefd, maar wees zij hem af? Onwaarschijnlijk, evenals een ontmoeting in het kasteelpark van de graaf van Artois. Zelfs wordt tegenwoordig ontkend dat Marat, naast lijfarts van de graaf, ook diens 'paardendokter' is geweest. Het verhaal dat Henri t' Sas (1877-1966) in 1926 onder het pseudoniem *Passe Partout* integraal publiceerde in een regionale krant, bevat tal van historische elementen, maar berust verder op fantasie. Indachtig de toestemming die hij mij vlak voor z'n dood ten aanzien van zijn werk verleende – 'Doe ermee wat je goeddunkt' – heb ik het verhaal 'Een liefde van Marat' hertaalt vanuit de bijna 100-jarige spelling en enigszins 'gestroomlijnd' om de leesbaarheid in deze tijd te bevorderen.

Een bijkomende reden dat het verhaal me aansprak is het feit, dat Henri het gegeven heeft verwerkt in zijn derde voor opvoering in de openlucht geschreven 'vrolijk' toneelstuk *De Hoefsmid van Saint-Saturin*. Dat speelt zich af in een dorpje nabij Caen, dat evenwel in werkelijkheid Saint-Saturnin (met n) heet. Of Henri hier een vergissing maakte is niet duidelijk. In de verhaalversie heeft hij die n namelijk doorgehaald!

'De Hoefsmid' is niet het beste openluchtspel van Henri t' Sas (na *De Vuurwolf* en *In 't Ooievaarsnest*). Henri's echtgenote, mijn moeder, oordeelde: 'Het gaat uit als een nachtkaaers'. Dat neemt niet weg dat er schitterende scènes in voorkomen. Zoals die waarin de gouverneur van een adellijke dame zich voor de naderende Jacobijnen verstoppt bovenin een waterput. Achteraf zegt hij: 'Ik heb mezelf hangend zien sterven boven m'n eigen spiegelbeeld in het water.' Ik heb deze rol voortreffelijk zien spelen door de later bekende hoorspelacteur Frans Somers.

Guido t' Sas